

Ogólne wymogi dotyczące pomieszczeń higienicznosanitarnych

- Pracodawca jest obowiązany utrzymywać pomieszczenia higienicznosanitarne oraz znajdujące się w nich urządzenia w stanie zapewniającym bezpieczne i higieniczne korzystanie z nich przez pracowników.
- Pomieszczenia higienicznosanitarne powinny znajdować się w budynku, w którym odbywa się praca, albo w budynku połączonym z nim obudowanym przejściem, które w przypadku przechodzenia z ogrzewanych pomieszczeń pracy powinno być również ogrzewane.
- Pomieszczenia higienicznosanitarne powinny być usytuowane w sposób uniemożliwiający pracownikom korzystającym z nich przechodzenie przez pomieszczenia, w których stosowane są substancje trujące lub materiały zakaźne albo wykonywane są prace szczególnie brudzące, jeżeli nie pracują oni w kontakcie z tymi czynnikami.
- Pomieszczenia higienicznosanitarne powinny być ogrzewane, oświetlane i wentylowane zgodnie z przepisami techniczno-budowlanymi i Polskimi Normami.
- Wysokość pomieszczeń higienicznosanitarnych nie powinna być w świetle mniejsza niż 2,5 m (z wyjątkiem łaźni ogólnodostępnej, której wysokość powinna wynosić co najmniej 3,0 m). Dopuszcza się zmniejszenie wysokości do

2,2 m w świetle – w przypadku usytuowania ich w suterenie, piwnicy lub na poddaszu (z wyjątkiem ogólnodostępnych ustępów i łaźni).

- Podłoga oraz ściany pomieszczeń higienicznosanitarnych powinny być tak wykonane, aby możliwe było łatwe utrzymanie czystości w tych pomieszczeniach.
- Ściany pomieszczenia higienicznosanitarnego powinny być do wysokości co najmniej 2 m pokryte materiałami gładkimi, nienasiąkliwymi i odpornymi na działanie wilgoci.
- W pomieszczeniach umywalni i natrysków na podłogach wykonanych z materiałów o dużym przewodnictwie ciepła należy ułożyć w miejscach mycia podkładki izolujące (podesty).
- Szatnie, umywalnie, pomieszczenia z natryskami i ustępy powinny być urządzone oddzielnie dla kobiet i mężczyzn (nie dotyczy to zakładu pracy, w którym zatrudnionych jest do dziesięciu pracowników – pod warunkiem zapewnienia możliwości osobnego korzystania przez kobiety i mężczyzn z tych pomieszczeń).
- Pracodawca zatrudniający do dwudziestu pracowników powinien zapewnić im co najmniej ustępy i umywalki, a także warunki do higienicznego przechowywania odzieży własnej (domowej), roboczej i ochronnej oraz do higienicznego spożywania posiłków.

UWAGA: *Jeśli w zakładzie pracy takiego pracodawcy nie występują czynniki szkodliwe dla zdrowia i prace brudzące lub nie występują szczególne wymagania sanitarne, miejsca do spożywania posiłków, przechowywania odzieży oraz umywalki mogą znajdować się w jednym pomieszczeniu.*

- Odzież powinna być przechowywana w szatniach. Pracownicy zatrudnieni w pomieszczeniach biurowych mogą przechowywać swoją odzież w przeznaczonych do tego miejscach w pomieszczeniach pracy.
- Pracodawca zatrudniający pracowników niepełnosprawnych powinien zapewnić dostosowanie urządzeń higienicznosanitarnych oraz dojść do nich – do potrzeb i możliwości tych pracowników, wynikających ze zmniejszonej sprawności, zgodnie z przepisami techniczno-budowlanymi.

Szatnie

- Szatnie powinny być urządzone w oddzielnych lub wydzielonych pomieszczeniach.
- Pomieszczenia przeznaczone na szatnie powinny być suche i w miarę możliwości oświetlone światłem dziennym.
- Szatnie mogą być urządzone w suterenach lub piwnicach, pod warunkiem zastosowania odpowiedniej izolacji ścian zewnętrznych i podłóg zabezpieczających pomieszczenia przed wilgocią i nadmiernymi stratami ciepła oraz

zapewnienia warunków ewakuacji ludzi z tych pomieszczeń. Szatnie te powinny być dodatkowo wyposażone w wentylację mechaniczną.

- W szatniach należy zapewnić przynajmniej czterokrotną wymianę powietrza na godzinę, a w szatniach wyposażonych w okna otwieralne przeznaczonych dla nie więcej niż 10 pracowników wymiana powietrza nie może być mniejsza niż dwukrotna na godzinę.
- W szatni powinny być zapewnione miejsca siedzące dla co najmniej 50% zatrudnionych na najliczniejszej zmianie.
- Szerokość przejść między dwoma rzędami szaf oraz głównych przejść komunikacyjnych powinna być nie mniejsza niż 1,5 m. Szerokość przejść między rzędami szaf a ścianą powinna być nie mniejsza niż 1,1 m.
- Szafy na odzież powinny spełniać wymagania Polskiej Normy.

Szatnie powinny być dostosowane do rodzaju prac, stopnia narażenia pracownika na zabrudzenie ciała i zanieczyszczenia jego odzieży substancjami szkodliwymi, trującymi lub materiałami zakaźnymi. W związku z tym szatnie dzielimy na:

- **szatnie odzieży własnej pracowników** – przeznaczone do przechowywania odzieży należącej do pracowników (domowej), jeżeli ze względów higienicznych odzież ta nie powinna się stykać z odzieżą roboczą i środkami ochrony indywidualnej.
- **szatnie odzieży roboczej i ochronnej** – przeznaczone do przechowywania odzieży i obuwia roboczego oraz środków ochrony indywidualnej. Szatnia odzieży roboczej i ochronnej powinna być urządzona – niezależnie od szatni odzieży własnej pracowników – dla pracowników zatrudnionych przy pracach powodujących znaczne zabrudzenie odzieży (stwarzające możliwość zanieczyszczenia wnętrza szafy do przechowywania odzieży) lub jej zamoczenie oraz dla pracowników, których odzież robocza, z uwagi na rodzaj wykonywanej pracy, musi spełniać szczególne wymagania higienicznosanitarne.
- **szatnie podstawowe** – przeznaczone do przechowywania odzieży własnej pracowników oraz odzieży roboczej i środków ochrony indywidualnej. Szatnia podstawowa może być urządzona zamiast osobnych szatni odzieży własnej pracowników oraz szatni odzieży roboczej i ochronnej dla zatrudnionych przy pracach, podczas których zabrudzenie odzieży roboczej i środków ochrony indywidualnej występuje w tak małym stopniu, że nie stwarza ryzyka zanieczyszczenia odzieży własnej pracowników. Szatnia ta powinna mieć bezpośrednie połączenie z umywalnią.
- **szatnie przepustowe** – składające się z części przeznaczonej na odzież własną pracowników, części przeznaczonej na odzież roboczą i środki ochrony indywidualnej oraz przepustowego zespołu sanitarnego z natryskami, łączącego obie te części. Szatnia przepustowa powinna być urządzona dla pracowników zatrudnionych przy pracach związanych ze stosowaniem lub wydzielaniem substancji trujących, zakaźnych,

promieniotwórczych, drażniących lub uczulających oraz innych substancji o nieprzyjemnym zapachu, a także przy pracach pyłących, w wilgotnym i gorącym mikroklimacie lub powodujących intensywne brudzenie.

Poniżej podano podstawowe wymogi dla poszczególnych rodzajów szatni:

Szatnie odzieży własnej pracowników

- Szatnia odzieży własnej powinna być wyposażona w szafy przeznaczone do indywidualnego użytku każdego pracownika.
- W pomieszczeniu szatni powinno przypadać co najmniej 0,3 m² wolnej powierzchni podłogi na każdego pracownika korzystającego z tej szatni.
- Szatnia odzieży własnej pracowników może być urządzona w formie szatni wieszakowej, jeżeli nie ma do tego przeciwwskazań ze względu na rodzaj pracy, warunki jej wykonywania, rodzaje występujących zanieczyszczeń itp. oraz jeżeli jest zapewniona szybka obsługa. Szatnia taka powinna odpowiadać następującym wymaganiom:
  - powinna być urządzona osobna szatnia dla mężczyzn i osobna dla kobiet; w przypadku zatrudnienia mniej niż pięciu pracowników na jednej zmianie szatnie mogą być wspólne dla mężczyzn i kobiet, z tym że powinny być urządzone kabiny do przebierania się,
  - przyjmowanie i wydawanie odzieży do szatni powinno być wykonywane przez specjalnie do tego wyznaczony personel,
  - powinna być wyposażona w stojaki wieszakowe na odzież własną pracowników; odzież ta powinna być przechowywana na indywidualnych wieszakach,
  - stojaki wieszakowe powinny być jednopoziomowe i mieć w dolnej części siatkowe półki na obuwie, w górnej zaś – półki na nakrycia głowy, teczki itp.,
  - szerokość przejścia dla obsługi szatni powinna wynosić co najmniej 1,1 m między rzędami wieszaków na dwóch sąsiednich stojakach, zaś co najmniej 0,95 m między ścianą a zewnętrznym rzędem wieszaków,
  - powinna się w niej znajdować przebieralnia wyposażona w miejsca do siedzenia i wieszaki na odzież; liczba miejsc do siedzenia powinna wynosić co najmniej 30% liczby zatrudnionych na najliczniejszej zmianie.
- Szatnie wieszakowe przeznaczone dla pracowników nie mających obowiązku stosowania odzieży roboczej i ochronnej nie muszą być urządzone osobno dla kobiet i osobno dla mężczyzn i nie musi się w nich znajdować przebieralnia.

Szatnie odzieży roboczej i ochronnej

- Szatnia powinna być wyposażona w szafy przeznaczone do indywidualnego użytku, przy czym na każdego pracownika korzystającego z tej szatni powinno przypadać 0,3 m² wolnej powierzchni podłogi.
- Szatnia odzieży roboczej i ochronnej powinna mieć bezpośrednie połączenie z umywalnią, z natryskami i szatnią odzieży własnej pracowników.

Szatnie podstawowe

- W szatni podstawowej powinno przypadać co najmniej 0,5 m² wolnej powierzchni podłogi na każdego pracownika korzystającego z tej szatni.
- Szatnia podstawowa powinna być wyposażona w dwie szafy pojedyncze lub jedną szafę podwójną dla każdego pracownika korzystającego z tej szatni. Jedną szafę pojedynczą lub jedną część szafy podwójnej powinna być przeznaczona na odzież roboczą i środki ochrony indywidualnej, druga zaś na odzież własną pracowników.
- W szatni podstawowej, zamiast szaf, można stosować stojaki wieszakowe, z tym że powinny być osobne na odzież własną pracowników i osobne na odzież roboczą i ochronną.

Szatnie przepustowe

- Część szatni przeznaczona na odzież roboczą i środki ochrony indywidualnej powinna być wyposażona w szafy przeznaczone do indywidualnego użytku, przy czym na każdego pracownika korzystającego z tej szatni powinno przypadać 0,3 m² wolnej powierzchni podłogi.
- Część szatni przeznaczona na odzież własną powinna odpowiadać wymaganiom określonym dla szatni odzieży własnej pracowników.
- Ruch użytkowników szatni przepustowej pomiędzy obu jej częściami powinien odbywać się wyłącznie przez zespół sanitarny z natryskami.
- Dla pracowników mających kontakt z substancjami trującymi lub zakaźnymi powinna być przeznaczona odrębna szatnia przepustowa.

Umywalnie i pomieszczenia z natryskami

- W skład zespołu szatni powinny wchodzić umywalnie łatwo dostępne dla pracowników i zapewniające bezkolizyjny ruch pracowników już umytych i przebranych w odzież własną.
- Umywalnia powinna być wyposażona w umywalki emaliowane lub wykonane z materiału odpornego na korozję, zgodne z Polską Normą.
- Do umywarek powinna być doprowadzona bieżąca woda – ciepła i zimna.
- Szerokość przejścia między umywalkami a ścianą przeciwległą powinna wynosić nie mniej niż 1,3 m, a między dwoma rzędami umywarek nie mniej niż 2 m.
- Na każdym dziesięciu pracowników najliczniejszej zmiany powinna w umywalni przypadać co najmniej jedna umywalka indywidualna, a przy pracach brudzących i w kontakcie z substancjami szkodliwymi lub zakaźnymi – co naj-

mniej jedna umywalka na każdych pięciu pracowników – lecz nie mniej niż jedna przy mniejszej liczbie zatrudnionych.

- W przypadku zastosowania umywalek szeregowych do mycia zbiorowego (np. na placach budowy) powinno przypadać co najmniej jedno stanowisko do mycia (zawór czerpalny wody) na każdych pięciu pracowników jednocześnie zatrudnionych.
- Na każdych trzydziestu mężczyzn lub na każde dwadzieścia kobiet jednocześnie zatrudnionych przy pracach biurowych lub w warunkach zbliżonych do tych prac powinna przypadać co najmniej jedna umywalka, lecz nie mniej niż jedna umywalka przy mniejszej liczbie zatrudnionych. Umywalki powinny być instalowane w pomieszczeniach ustępów lub w ich przedsionkach izolacyjnych.
- Dla pracowników narażonych na zabrudzenie nóg przy pracy powinny być instalowane w umywalniach brodziki do mycia nóg z doprowadzeniem ciepłej wody, w ilości co najmniej jeden brodzik na każdych dziesięciu użytkowników. Brodziki nie są wymagane dla pracowników zatrudnionych przy pracach na otwartej przestrzeni – poza terenem zakładu pracy.
- W zespole szatni powinny znajdować się pomieszczenia z natryskami, jeśli wymagają tego warunki pracy lub ochrona zdrowia pracowników.
- Pomieszczenia z natryskami powinny być łatwo dostępne dla pracowników i zapewniać bezkolizyjny ruch pracowników już umytych i przebranych w odzież własną.
- Na każdych ośmiu pracowników najliczniejszej zmiany wykonujących prace powodujące zabrudzenie ciała powinna przypadać co najmniej jedna kabina ustępowa, a przy pracach związanych ze stosowaniem lub wydzielaniem substancji trujących, zakaźnych, promieniotwórczych, drażniących lub uczulających oraz innych substancji o nieprzyjemnym zapachu, a także przy pracach pyłących, w wilgotnym i gorącym mikroklimacie lub powodujących intensywne brudzenie, co najmniej jedna kabina natryskowa na każdych pięciu pracowników – lecz nie mniej niż jedna przy mniejszej liczbie zatrudnionych.
- Drzwi do łazienki, umywalni i wydzielonego ustępu powinny otwierać się na zewnątrz pomieszczenia, mieć szerokość co najmniej 0,8 m i wysokość 2,0 m w świetle ościeżnicy i w dolnej części otworu o sumarycznym przekroju nie mniejszym niż $0,022 \text{ m}^2$ dla dopływu powietrza.
- Kabina natryskowa niezamknięta, stanowiąca wydzieloną część pomieszczeń natrysków i umywalni zbiorowych, powinna mieć powierzchnię nie mniejszą niż $0,9 \text{ m}^2$ i szerokość co najmniej 0,9 m.
- Kabina natryskowa zamknięta, wydzielona ściankami na całą wysokość pomieszczenia, powinna mieć powierzchnię nie mniejszą niż $1,5 \text{ m}^2$ i szerokość co najmniej 0,9 m oraz być wyposażona w wentylację mechaniczną wywiewną.
- Kabina natryskowa zamknięta, przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych, które muszą korzystać z wózków inwalidzkich, w trakcie kąpieli powinna mieć powierzchnię nie mniejszą niż $2,5 \text{ m}^2$ i szerokość co najmniej 1,5 m oraz być wyposażoną w wentylację mechaniczną wywiewną.

- Szerokość przejścia między dwoma rzędami kabin, przy zastosowaniu zasłon zasuwanych lub ścianek osłaniających, powinna wynosić co najmniej 1,30 m, a między kabinami i ścianą – co najmniej 0,90 m.
- W pomieszczeniu z natryskami poszczególne sitka powinny być zainstalowane w oddzielnych kabinach i umieszczone w taki sposób, aby strumień wody spływał na ramiona, a nie na głowę.
- Pomieszczenie z natryskami, w którym znajduje się więcej niż sześć sitek, powinno być oddzielone od szatni pomieszczeniem izolującym.
- Do natrysków powinna być doprowadzona woda bieżąca zimna i ciepła.
- Woda zużyta powinna być odprowadzana do kanalizacji.
- Przy pomieszczeniach z natryskami powinna znajdować się wydzielona kabina z jedną miską ustępową na każde dziesięć natrysków, lecz nie mniej niż jedną.
- Temperatura wody ciepłej doprowadzonej do umywalek, natrysków i brodzików przy zastosowaniu centralnej regulacji lub zbiorowego mieszania wody powinna wynosić od 35°C do 40°C (od 308 K do 313 K), a w przypadku indywidualnego mieszania wody od 50°C do 60°C (od 323 K do 333 K).
- W pomieszczeniach umywalni należy zapewnić co najmniej dwukrotną wymianę powietrza w ciągu godziny, natomiast w pomieszczeniach z natryskami wymiana ta nie powinna być mniejsza niż pięciokrotna w ciągu godziny.

Ustępy

- Odległość od stanowiska pracy lub miejsca przebywania ludzi do najbliższego ustępu nie może być większa niż 75 m, a od stanowiska pracy chronionej – 50 m. Odległość ta może być większa jedynie dla pracowników pracujących stale na otwartej przestrzeni, lecz nie powinna przekraczać 125 m od najdalszego stanowiska pracy.
- W budynkach ustępy powinny być urządzone na każdej kondygnacji. Jeżeli na kondygnacji pracuje mniej niż dziesięć osób, ustępy mogą się znajdować nie dalej niż na sąsiedniej kondygnacji.
- Wejścia do ustępów powinny prowadzić bezpośrednio z pomieszczeń, korytarzy lub dróg służących do komunikacji ogólnej.
- Ustęp powinien mieć wejściowe pomieszczenie izolujące wyposażone w umywalki z dopływem ciepłej i zimnej wody w ilości co najmniej jedna umywalka na trzy miski ustępowe lub pisuary, lecz nie mniej niż jedna umywalka.
- Kabina ustępowa (ustęp wydzielony), nieprzeznaczona dla osób niepełnosprawnych, powinna mieć najmniejszy wymiar poziomy (szerokość) w świetle co najmniej 0,9 m i powierzchnię przed miską ustępową co najmniej 0,6 × 0,9 m w rzucie poziomym, spełniającą również funkcję powierzchni przed umywalką – w przypadku jej zainstalowania w kabinie ustępowej.
- Drzwi prowadzące do pomieszczenia izolującego oraz drzwi łączące je z dalszą częścią ustępu powinny zamykać się samoczynnie.
- Zainstalowane w ustępach miski ustępowe i pisuary powinny być spłukiwane bieżącą wodą oraz podłączone do kanalizacji.

- Ustępy powinny być wyposażone w instalacje i urządzenia przeznaczone do utrzymania wymagań higienicznosanitarnych.
- W pomieszczeniach ustępów należy zapewnić wymianę powietrza w ilości nie mniejszej niż 50 m³ na godzinę na jedną miskę ustępową i 25 m³ na jeden pisuar.
- Dla pracowników zatrudnionych na otwartej przestrzeni poza terenem zakładu pracy przez okres nie dłuższy niż 3 miesiące oraz zatrudnionych w budynkach niewyposażonych w instalację wodociągową i kanalizacyjną mogą być urządzane ustępy wyposażone w szczelne zbiorniki nieczystości. W takim przypadku ustępy mogą nie spełniać wymagań dotyczących wymiany powietrza, spłukiwania bieżącą wodą i konieczności posiadania izolującego pomieszczenia wejściowego z umywalką.
- Szerokość przejścia wzdłuż kabin ustępowych przy jednostronnym ich rozmieszczeniu powinna wynosić co najmniej 1,3 m, jeżeli naprzeciwko kabin są umieszczone pisuary, odległość między ścianą, na której są zainstalowane, a kabinami nie powinna być mniejsza niż 2 m. Przejście między rzędami kabin powinno mieć szerokość co najmniej 2 m.
- Na każdych trzydziestu mężczyzn zatrudnionych na jednej zmianie powinna przypadać co najmniej jedna miska ustępowa i jeden pisuar, lecz nie mniej niż jedna miska i jeden pisuar przy mniejszej liczbie zatrudnionych.
- Na każde dwadzieścia kobiet zatrudnionych na jednej zmianie powinna przypadać jedna miska ustępowa, lecz nie mniej niż jedna miska przy mniejszej liczbie zatrudnionych.
- Kabina ustępowa (ustęp wydzielony), nie przeznaczona dla osób niepełnosprawnych, wyposażona w umywalkę, powinna mieć co najmniej 1,35 m długości i 1 m szerokości, natomiast bez umywalki – co najmniej 1,15 m długości i 0,9 m szerokości.
- W budynku użyteczności publicznej i zakładu pracy należy urządzić ustępy ogólnodostępne.
- W tych budynkach, w ustępach ogólnodostępnych powinna na 35 mężczyzn przypadać co najmniej jedna miska ustępowa i jeden pisuar oraz jedna miska ustępowa na 25 kobiet, jeżeli przepisy dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy nie stanowią inaczej.
- Ustępy ogólnodostępne powinny mieć wejścia z dróg komunikacji ogólnej. W ustępach tych należy stosować:
  - przedsionki oddzielone ścianami pełnymi na całą wysokość pomieszczenia,
  - drzwi wejściowe o szerokości co najmniej 0,9 m oraz drzwi wewnętrzne i drzwi do kabin ustępowych, otwierane na zewnątrz, o szerokości co najmniej 0,8 m,
  - przegrody dzielące ustęp damski od męskiego, wykonane jako ściany pełne na całą wysokość pomieszczenia,
  - miski ustępowe umieszczone w oddzielnych kabinach ze ścianami i drzwiami o wysokości co najmniej 2 m z prześwitem nad podłogą 0,15 m,

- co najmniej jedną umywalkę na każdą 1–3 misek ustępowych lub każdy 1–3 pisuarów,
- wpusty kanalizacyjne z syfonem i kratką oraz zawory wodociągowe ze złączką do węża,
- wentylację grawitacyjną lub mechaniczną, w ustępach z oknem i jedną kabiną, a w innych – mechaniczną, włączaną automatycznie i spełniającą po wyłączeniu funkcję wentylacji grawitacyjnej,
- w budynku, na kondygnacjach dostępnych dla osób niepełnosprawnych, co najmniej jedno z ogólnodostępnych pomieszczeń higienicznosanitarnych powinno być przystosowane dla tych osób przez:
  - zapewnienie przestrzeni manewrowej o wymiarach co najmniej $1,5 \times 1,5$ m,
  - stosowanie w tych pomieszczeniach i na trasie dojazdu do nich drzwi bez progów,
  - zainstalowanie odpowiednio przystosowanej co najmniej jednej miski ustępowej i umywalki, a także jednego natrysku, jeżeli ze względu na przeznaczenie przewiduje się w budynku takie urządzenia,
  - zainstalowanie uchwytów ułatwiających korzystanie z urządzeń higienicznosanitarnych, dopuszcza się stosowanie pojedynczego ustępu dla osób niepełnosprawnych bez przedsonka oddzielającego od komunikacji ogólnej.

Jadalnie

Pracodawca zatrudniający powyżej dwudziestu pracowników na jednej zmianie powinien zapewnić pracownikom pomieszczenie do spożywania posiłków – jadalnię. Obowiązek ten dotyczy również pracodawców zatrudniających mniej niż dwudziestu pracowników, jeżeli narażeni są na kontakt ze środkami chemicznymi lub promieniotwórczymi, materiałami biologicznie zakaźnymi albo przy pracach szczególnie brudzących.

UWAGA: *Powyższe nie dotyczy zakładów pracy, w których wykonywane są prace wyłącznie o charakterze biurowym.*

W zależności od rodzaju spożywanych posiłków ustalono następujące typy jadalni:

- Typ I – jadalnia przeznaczona do spożywania posiłków własnych. Na każdego z pracowników jednocześnie spożywającego posiłek powinno przypadać co najmniej $1,1$ m² powierzchni, przy czym powierzchnia jadalni nie powinna być mniejsza niż 8 m².
- Typ II – jadalnia przeznaczona do spożywania posiłków własnych i wydawania napojów. Taka jadalnia powinna składać się z dwóch części: jadalni właściwej, odpowiadającej wymaganiom jadalni typu I i pomieszczeń do przygotowywania, wydawania napojów i zmywania naczyń.

- Typ III – jadalnia z zapleczem, przeznaczona do spożywania posiłków profilaktycznych. Powinna ona odpowiadać wymaganiom określonym dla jadalni typu II oraz powinna posiadać węzeł sanitarny dla konsumentów i węzeł sanitarny z szatnią dla pracowników obsługi.
- W jadalni należy umieścić w widocznych miejscach napisy lub znaki informujące o zakazie palenia tytoniu.
- Dla każdego pracownika spożywającego posiłek w jadalni należy zapewnić indywidualne miejsce siedzące przy stole.
- Jadalnia powinna być wyposażona w umywalki w ilości nie mniejszej niż jedna umywalka na dwadzieścia miejsc siedzących w jadalni, lecz nie mniej niż jedna umywalka. Przy każdej umywalce powinny znajdować się ręczniki jednorazowe lub powinna być zainstalowana suszarka do rąk.
- W jadalni powinny być zainstalowane urządzenia do podgrzewania przez pracownika posiłku własnego oraz zlewozmywaki dwukomorowe w ilości jeden zlewozmywak na dwadzieścia miejsc w jadalni, ale nie mniej niż jeden zlewozmywak.
- W jadalniach typu I i II lub przy nich powinny znajdować się indywidualne zamknięte szafki przeznaczone do przechowywania w higienicznych warunkach własnego posiłku pracownika.
- W pomieszczeniu jadalni należy zapewnić przynajmniej dwukrotną wymianę powietrza w ciągu godziny.
- Dla pracowników zatrudnionych przy wykonywaniu prac w kontakcie ze szkodliwymi substancjami lub materiałami zakaźnymi lub trującymi, powinna być urządzona oddzielna jadalnia niedostępna dla innych pracowników. Powinna być ona oddzielona od pomieszczeń pracy pomieszczeniem izolującym, w którym należy urządzić miejsca do pozostawienia odzieży ochronnej oraz zainstalować umywalki z ciepłą bieżącą wodą.

Pomieszczenia do wypoczynku

- W zakładzie pracy zatrudniającym na jedną zmianę więcej niż dwadzieścia kobiet w jednym budynku, należy urządzić pomieszczenie z miejscami do wypoczynku w pozycji leżącej dla kobiet w ciąży i karmiących matek, przyjmując co najmniej jedno miejsce na każdych trzysta kobiet zatrudnionych na jednej zmianie, lecz nie mniej niż jedno miejsce.
- Powierzchnia pomieszczenia higieny osobistej kobiet oraz z miejscami wypoczynku dla kobiet nie może być mniejsza niż 8 m^2 .
- W pomieszczeniach higieny osobistej kobiet (umywalnie) oraz w pomieszczeniach z miejscami do wypoczynku w pozycji leżącej dla kobiet w ciąży i karmiących matek należy zapewnić przynajmniej dwukrotną wymianę powietrza w ciągu godziny.